

Визначальним в ухваленні такого рішення завжди є підстава застосування запобіжного заходу, яка містить у собі два взаємопов'язані складові елементи: 1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення; 2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді вважати, що підозрюваний може здійснити дії, передбачені частиною 1 ст. 177 КПК. Якщо будь-який з цих складових елементів підстави відсутній у кримінальному провадженні, то слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу. Окрім того, не треба забувати й про те, що під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, визначених статтею 177 КПК, слідчий суддя зобов'язаний оцінити і врахувати всю сукупність обставин, які передбачені ст. 178 КПК.

Викладене свідчить, що положення частини 8 ст. 176 КПК України дозволяють обирати до військовослужбовців, яким інкримінується вчинення злочинів, передбачених статтями 402–405, 407, 408, 429 КК України, також й інші, альтернативні тримання під вартою запобіжні заходи. Згідно з приписами частини 1 ст. 183 КПК під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою прокурор звільняється від обов'язку доведення того, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК.

Отже, внесені зміни та доповнення до КПК України, якими регламентується обрання запобіжного заходу підозрюваному в умовах дії воєнного стану, свідчать, що порівняно зі звичайними умовами вони частково обмежили певні права цього учасника кримінального провадження. Водночас треба враховувати, що ці обмеження мають тимчасовий характер, не є критичними і надмірними, цілком забезпечують баланс між вимогами публічних інтересів і захистом права на свободу та особисту недоторканність особи.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20#Text>.

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо обрання запобіжного заходу до військовослужбовців, які вчинили військові злочини під час дії воєнного стану : Закон України від 16 серпня 2022 року № 2531-IX. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/228061.html>.

5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27 липня 2022 року № 2462-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>.

6. Рішення Конституційного Суду України № 7-р(П)/2024 від 19 червня 2024 року (справа № 3-111/2023(207/23, 315/23) у справі за конституційними скаргами Бичкова Сергія Андрійовича, Бая Анатолія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v007p710-24#n107>.

Наталія ШУМСЬКА

т.в.о. начальника відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-4108-4699>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Забезпечення права на захист є фундаментальною гарантією прав і свобод громадян у кримінальному процесі. Воно визначає баланс між публічними інтересами правосуддя та правами особи, яка перебуває під слідством чи судом. Важливість цього питання зумовлена

необхідністю запобігання свавільному переслідуванню, незаконному позбавленню волі та порушенню принципу справедливого судового розгляду. Попри нормативне закріплення права на захист у міжнародному та національному законодавстві, практика його реалізації залишається проблемною. Виклики пов'язані з нерівністю сторін у кримінальному провадженні, обмеженнями доступу до адвоката, неналежною якістю правової допомоги та порушеннями презумпції невинуватості. У цьому контексті особливої уваги потребують механізми удосконалення законодавства та правозастосовної практики з метою ефективного гарантування цього права.

Однією із засад кримінального провадження є забезпечення права на захист. Зокрема, згідно зі ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України, «підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом» [1]. Здійснюючи аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України, Т.В.Бабчинська робить висновок, що «розуміння поняття «захисту» законодавцем здійснюється також у вузькому та у широкому значенні. У першому разі це діяльність, яка спрямована на спростування підозри, обвинувачення. У другому – діяльність, яка спрямована на поновлення порушених прав, свобод та законних інтересів осіб, які залучаються до кримінального провадження» [2, с. 173]. Вчена також зазначає, що «захист, у широкому розумінні, як кримінальна процесуальна діяльність, що спрямована на реалізацію та забезпечення прав, свобод та законних інтересів осіб, які залучаються до кримінального провадження, має розглядатись як один зі складників системи задавань кримінального судочинства» [2, с. 173].

Важливим аспектом реалізації права на захист є ефективність механізмів правової допомоги. Згідно з міжнародними стандартами, кожна особа, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, має право на кваліфіковану юридичну допомогу на всіх етапах кримінального процесу. Зокрема, стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право кожного на справедливий судовий розгляд, що включає можливість користування послугами адвоката за власним вибором або, у разі неможливості його найму, отримання безоплатної правової допомоги. З метою ефективної реалізації права підозрюваного на захист в кримінальному процесі України необхідно також застосовувати прецедентну практику ЄСПЛ.

Важливим є й питання адаптації міжнародного досвіду дистанційної участі захисника у кримінальному провадженні. У країнах Європейського Союзу та США широко застосовуються технології відеоконференцв'язку для забезпечення прав учасників процесу, проте це супроводжується суворими стандартами безпеки та дотриманням принципу конфіденційності адвокатських консультацій. Впровадження подібних стандартів в Україні дозволило б мінімізувати ризики порушення прав підозрюваних і сприяти ефективному функціонуванню інституту дистанційного захисту. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 № 3477-IV [14] а також ст. 8, 9 КПК України, СКПЛ та рішення ЄСПЛ визнано джерелом права, їх застосування та врахування обов'язкове під час здійснення кримінального провадження [1]. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України зумовило потребу у здійсненні ряду заходів, спрямованих на забезпечення роботи основних інститутів держави.

Торкнулись зміни і Кримінального процесуального кодексу України, який був доповнений Розділом IX ' «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Зокрема, положеннями ст. 615 КПК України запроваджені зміни щодо внесення відомостей до ЄРДР. Так, «якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду)» [1]. Таким чином, під час воєнного стану внесення даних щодо початку кримінального провадження може відбуватись у паперово-електронній формі [4, с.106].

Якщо залучення понятих під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння особи або особистого обшуку є об'єктивно неможливим або становить загрозу для

їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії здійснюються без їхньої участі. У такому випадку хід і результати проведених дій обов'язково фіксуються за допомогою доступних технічних засобів шляхом безперервного відеозапису [1]. Як відмічають науковці, «для використання показань, отриманих у процесі допиту підозрюваного, окрім відеофіксації допиту, обов'язковою є участь захисника в такому допиті. Захисник підозрюваного може брати участь у допиті дистанційно – за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку). Такі заходи під час проведення допиту підозрюваного в кримінальному провадженні в умовах воєнного стану є необхідними, адже дистанційний формат участі захисника забезпечує дотримання прав підозрюваного на захист. Водночас забезпечення дистанційної участі захисника покладається на таких учасників кримінального провадження з боку обвинувачення, як дізнавач, слідчий та прокурор. Лишається незрозумілим, чому поза увагою законодавця залишилися такі суб'єкти забезпечення дистанційної участі захисника, як слідчий суддя та суд» [3, с. 42]

Отже, право на захист є невід'ємною складовою справедливого кримінального процесу та головною гарантією дотримання прав і свобод людини. Незважаючи на його нормативне закріплення в національному та міжнародному законодавстві, практика реалізації цього права залишається проблемною. Основними проблемами є нерівність сторін у кримінальному провадженні, обмежений доступ до правової допомоги, неналежна якість юридичних послуг та порушення презумпції невинуватості. В умовах воєнного стану особливої уваги потребує питання адаптації кримінального процесу до нових викликів. Введення особливих процедур, зокрема дистанційної участі захисника та фіксації слідчих дій за допомогою технічних засобів, сприяє продовженню функціонування системи правосуддя, проте водночас вимагає належного контролю для запобігання порушенням прав підозрюваних та обвинувачених. Таким чином, ефективне забезпечення права на захист потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, дотримання міжнародних стандартів та створення дієвих механізмів контролю за реалізацією цього права на всіх етапах кримінального провадження.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI.

2. Бабчинська Т.В. Правова природа захисту у кримінальному провадженні України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 171-175.

3. Санакоєв Д., Скрябін О. Особливості здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 39-45.

4. Корнійчук Д. В. Окремі аспекти реалізації права підозрюваного на захист в кримінальному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 81. Ч. 3. С. 103-108. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.14>.

Аліна КРИВИК

судовий експерт відділу судової
експертизи Запорізького НДЕКЦ МВС
(м. Запоріжжя, Україна)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АВТОМАТИЗОВАНОЇ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

З метою запобігання, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, а також з метою підвищення рівня інформаційного забезпечення проведення експертних досліджень в органах, що входять до системи МВС України, ведуться та функціонують криміналістичні обліки, які у своїй сукупності утворюють систему, що у криміналістиці визначається як криміналістична реєстрація [1, с. 337].

Ключовим підходом у криміналістиці є інформаційні та інтелектуальні технології, які посідають центральне місце у системах криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень та злочинів. Одним із надійних та ефективних методів розкриття злочинів є дактилоскопія, а отже, інформаційне забезпечення комплектації дактилоскопічних обліків відіграє важливу роль у розслідуванні кримінальних проваджень.

Встановлено, що автоматизована дактилоскопічна інформаційна система (далі –